

1/2023,
yanvar-
fevral
(№ 00063)

МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТДА МУЛКЧИЛИК МУНОСАБАТЛАРИ, КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Одил Норбоев

Тошкент давлат иқтисодиёт университети доценти, PhD. Тошкент, Ўзбекистон. o.norboyev@tsue.uz

ORCID: 0000-0002-4728-5002

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a32

Аннотация

Ушбу мақолада мулкчилик муносабатлари кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини ривожлантириш масалалари ҳамда мулк ва уни амалга ошириш ҳақидаги илмий қарашлар ёритиб берилган. Шу билан биргаликда мулкчиликни ривожлантиришда ҳукуматимиз томонидан олиб борилаётган ислохотлар ёритилган Олиб борилган таҳлиллар натижасида мулкчилик, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришни янада юксалтириш бўйича хулосалар олинган.

Таянч сўзлар: мулкчилик, кичик бизнес субъектлари, тадбиркор, бизнес, экспорт, импорт, бўш иш ўрни.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОТНОШЕНИЙ СОБСТВЕННОСТИ, МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В НАРОДНОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Одил Норбоев

Доцент Ташкентского государственного экономического университета, кандидат экономических наук. Ташкент, Узбекистан.

Аннотация

В данной статье освещаются вопросы отношений собственности и развития субъектов малого бизнеса и частного предпринимательства, а также научные взгляды на собственность и ее реализацию. При этом были освещены реформы, проводимые нашим правительством в сфере развития собственности. В результате проведенного анализа сделаны выводы по дальнейшему совершенствованию развития собственности, малого бизнеса и частного предпринимательства.

Ключевые слова: собственность, субъекты малого предпринимательства, предприниматель, бизнес, экспорт, импорт, вакансия.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF OWNERSHIP RELATIONS, SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN THE NATIONAL ECONOMY

Odil Norboyev

Docent Tashkent State University of Economics

Abstract

In this article, the issues of ownership relations and the development of small business and private entrepreneurship entities, as well as scientific views on property and its implementation, are highlighted. At the same time, the reforms carried out by our government in the development of ownership were highlighted. As a result of the conducted analysis, conclusions were drawn on further improvement of the development of ownership, small business and private entrepreneurship.

Keywords: ownership, small business entities, entrepreneur, business, export, import, vacancy.

Кириш

Миллий иқтисодиётда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг асосийси мулкчилик ва уни амалга ошириш кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш турибди. Мамлакатимизда мулкчилик муносабатларини амалга ошириш бўйича қулай шароитлар яратишнинг таъсирчан чораларини назарда тутадиган алоҳида дастурлар ишлаб чиқишга эътибор қаратиляпти. Мулкчилик муносабатлари ва хусусий тадбиркорлик субъектлари томонидан эришилган натижаларни таҳлил қилиш билан биргаликда ушбу йўналишда мамлакатимизда олиб борилаётган ислохотлар ҳам анча самарали бўлди. Республикада мустақилликнинг дастлабки кунларидан бошлаб, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятининг ривожланиши ва улар фаолиятини эркинлаштиришга қаратилган қатор меъёрий ҳужжатлар қабул қилиниб, босқичма-босқич миллий иқтисодиётга жорий этиб келинмоқда.

Президентимиз Ш.Мирзиёев таъкидлаганидек «иқтисодиётни янада ривожлантириш ва либераллаштиришга йўналтирилган макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш ва юқори иқтисодий ўсиш суръатларини сақлаб қолиш, миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини ошириш, қишлоқ хўжалигини модернизация қилиш ва жадал ривожлантириш, иқтисодиётда давлат иштирокини камайтириш бўйича институционал ва таркибий ислохотларни давом эттириш, хусусий мулк ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва унинг устувор мавқеини янада кучайтириш, кичик бизнес ва тадбиркорлик ривожини рағбатлантириш, ҳудудлар, туман ва шаҳарларни комплекс ва мутаносиб ҳолда ижтимоий-иқтисодий тараққий эттириш, инвестициявий муҳитни яхшилаш орқали мамлакатимиз иқтисодиёти тармоқлари ва ҳудудларига хорижий сармояларни фаол жалб этишдир» [1].

Шу сабабли ҳам, юқоридаги вазифалардан келиб чиқиб, Мулкчиликнинг иқтисодий мазмуни, Ўзбекистонда бозор ислохотлари шароитида турли мулк шакллари билан самарали фойдаланиш масалалари қатор ўзбекистонлик олим ва мутахассислар, жумладан, Абдуллаев Ё., Абулқосимов Х.П., Вахобов А.В., Муфтайдинов Қ., Тўхлиев Н., Хасанов Р.Р., Шодмонов Ш.Ш., Юлдашев Ш., Ўлмасов А., Ғафуров У.В., академик Рахмонқулов, Оқулов О. Вахобов Ф.А. ва бошқаларнинг илмий тадқиқотларида кўриб чиқилган. Юқоридаги тадқиқот ишларидан жадал иқтисодий ислохотлар шароитида мулкчиликнинг иқтисодий амалга ошириш жараёнлари тадқиқ этилмаганлиги билан фарқ қилади, қатор назарий масалалари тизимли равишда тадқиқ этилмаганлиги мазкур тадқиқотнинг долзарблигини белгилайди.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили

Юқорида кўтарилган муаммолар ҳамда мавзу юзасидан бугунги кунга қадар қатор илмий тадқиқотлар олиб борилган. Уларга тўхталишдан олдин мулкчилик муносабатлари, «бизнес» ва «тадбиркорлик» тушунчаларига тўхталиш мақсадга мувофиқ.

Иқтисодиёт фанида тадбиркорлик фаолиятига доир дастлабки тадқиқотлар XVIII асрда Р.Кантильон, А.Тюрго, Ф.Кене, А.Смит ва Ж.Б.Сэй асарларида амалга оширила бошланди. «Бизнес» - сўзи инглизча сўз бўлиб, у тадбиркорлик фаолияти ёки бошқача сўз билан айтганда кишиларни фойда олишга қаратилган тадбиркорлик фаолиятидир» [2].

Бизнесмен (тадбиркор) сўзи биринчи мартаба Англия иқтисодиётида XVIII асрда пайдо бўлиб, у «Мулк эгаси» деган маънони билдиради. Жумладан, Адам Смит тадбиркорни мулк эгаси сифатида таърифлаб, уни фойда олиш учун қандайдир тижорат ғоясини амалга ошириш мақсадида иқтисодий таваккалчиликка борадиган кишидир, деб таъкидлайди» [3].

Тадбиркор ўз ишини ўзи режалаштиради, ишлаб чиқаришни ташкил этади, маҳсулотни сотади ва олган даромадини ўзи мустақил тасарруф этади. Бизнес – бу аввало ишлаб чиқаришни ташкил этиш, иқтисодий фаолият ва муносабатлар, ҳаётнинг ўзи сўнгра эса пул ишлаш демакдир. Шундай қилиб, бизнес – бу корхона ташкил қилиш демакдир. Демак, биз йўқ нарсадан пул ишлаб топиш эмас, балки мураккаб ишлаб чиқаришни ёки хизмат кўрсатишни ташкил этиш демакдир.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқот давомида Ўзбекистон Республикасида мулкчилик муносабатларини амалга ошириш, мулкчилик капиталлашуви даражаси, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятининг ижтимоий-иқтисодий аҳамияти, тадбиркорликни ривожлантириш истиқболларининг амалдаги ҳолати мушоҳада, индукция ва дедукция, динамик қаторлар, иқтисодий-статистик таҳлил ва синтез, статистик гуруҳлаш, тизимли таҳлил, таққослаш ва бошқа усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар

Мулкчилик муносабатларини амалга ошириш, тадбиркорлик бозор иқтисодиётига хос иқтисодий фаолиятдир. Бошқача айтганда, у муайян ижтимоий-иқтисодий натижага эришиш мақсадида товарлар ва хизматларни ишлаб чиқариш ва айирбошлашни ташкил этиш бўйича мулкдорларнинг ёки улар вакилларининг онгли ва мақсадли иқтисодий фаолиятидир. «Ўзбекистон Республикаси тадбиркорлик тўғрисида»ги қонунида тадбиркорликка қўйидагича таъриф берилган: «Тадбиркорлик-мулкчилик субъектларининг фойда олиш мақсадида таваккал қилиб ва мулкий жавобгарлик асосида амалдаги қонунлар доирасида ташаббус билан иқтисодий фаолият кўрсатишдир» [4]. Бозор иқтисодиётида бизнес ва хусусий тадбиркорлик эркинлигининг таъминланганлиги иқтисодий ривожланишнинг муҳим шартини ҳисобланади. Шу боисдан бизнес ва тадбиркорлик функцияси, назарияси иқтисодий назария фанида муҳим ўрин тутди. XVIII асрдаёқ француз иқтисодчиси Р. Кантиолон, XIX асрда немис классик мактаби вакиллари И. Тюнен ва Г. Мангольф ҳамда америкалик иқтисодчи Ф. Найт тадбиркорлик ва тадбиркорлик фаолиятининг хусусиятларини тадқиқ этганлар. Р. Кантилон тадбиркорликнинг муҳим хусусияти риск эканлигини асослаб берган. “Унинг фикрича тадбиркорни олдиндан кўра билиш қобилиятига эга бўлган ва риск қилишга қодир бўлган, келажакка интилувчи, даромад олишдан умидвор бўлган ва шу билан бирга йўқотиш ва зарар кўришга ҳам тайёр бўлган ҳар қандай шахс деб таърифлаган” [5]. XVIII-XIX асрларда ижод қилган Р. Кантилон, И. Тюнен, Ф. Кене, А.Смит, Ж.Б. Сей иқтисодчи олимлар тадбиркорликни ва бизнес, шунингдек, тадбиркор ва мулкдор тушунчаларини айнан бир хил маънода изоҳлаганлар. Ўзбек олимларидан И.Э.Турсунов, А.Б.Қурбонов, Ф.Ф. Маматовлар қўйидагича таъриф беришади: «бизнес ва тадбиркорлик бир-бири билан узвий боғлиқ;

бўлиб, бир хил ижтимоий – иқтисодий асосларга ва тамойилларга эга тушунчалардир» [6].

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари кичик корхона, микрофирма, фермер ва деҳқон хўжаликлари, якка тартибдаги тадбиркорлар, ҳунармандлар сифатида ҳудудларда маҳаллий ишлаб чиқаришни ривожлантиришда, бандлик муаммосини имкон қадар бартараф этишга, рақобат муҳитини шакллантиришга хизмат қилмоқда. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларига мустақиллик бериш улар фаолиятининг яқиний натижалари учун жавобгарлик ҳиссини оширади. Бугунги кунда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини ривожлантириш миллий иқтисодиётда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг энг муҳим устувор йўналишларидан биридир. Ўтган қисқа давр мобайнида мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришнинг иқтисодий ва ҳуқуқий асослари яратилиб, бу борада Ўзбекистон Республикасининг соҳага оид бир қатор қонунлари, Президент фармонлари ҳамда Вазирлар Маҳкамасининг қарор ва меъёрий ҳужжатлари қабул қилинганлигини қайд этиш мақсадга мувофиқдир. Ушбу меъёрий ҳужжатлар натижасида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ижтимоий-иқтисодий ҳолати ҳам ижобий томонга ўзгарди. Жумладан, тадбиркорлик фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказиш, турли рухсатномалар олиш ва бошқа кўплаб хизматлар тартиб-қоидалари соддалаштирилди. Бу борада қулайлик яратиш учун Давлат хизматлари агентлиги ва унинг жойлардаги марказлари ташкил этилди. «Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил (Бизнес-омбудсман) лавозими жорий қилинди» [7].

Барча ҳудудларда тадбиркорлар мурожаатларини қабул қилиб, ҳал этишга кўмаклашадиган Бош вазир қабулхоналари ташкил этилди. Вазирлар Маҳкамаси ҳузурида тадбиркорлик фаолиятини ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш давлат жамғармаси фаолияти йўлга қўйилди Кейинги йилларда республикада Мулкдорларни кўпайтириш ва тадбиркорликни ривожлантириш, инвестицияларни жалб қилиш ва бизнесни юритиш учун қулай муҳит яратиш, тадбиркорларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий кафолатларини мустаҳкамлаш соҳасида кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Республикаимизда мулкчилик муносабатларини амалга ошириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантириш учун қўйидаги шароитлар яратилган:

1.Кўчмас мулк объектлари ва келгусида шаклланадиган давлат акция пакетлари (улушлари) ҳамда давлат корхоналарини хусусийлаштириш тўғрисида қарор қабул қилиш, уларни сотиш шартлари, савдо тури ва оммавий савдолардаги бошланғич нархини белгилаш.

2.Давлат активларини инвестиция киритиш мажбуриятлари билан сотишда инвесторлар томонидан чет эл валютасидаги пул маблағлари шаклида киритиладиган инвестициялари корхоналарнинг алоҳида ҳисобварағига ўтказилиши.

3.Мулк ҳуқуқининг дахлсизлигини ишончли ҳимоя қилиш, мулккий муносабатларга асоссиз аралашувга йўл қўймаслик, хусусий мулкнинг капиталлашув даражасини ошириш чора-тадбирлари ишлаб чиқилди.

4. Жумладан, солиқ тизими тубдан ислоҳ қилинди, рухсат берувчи ҳужжатларни олиш тартиби сезиларли даражада соддалаштирилди, тадбиркорлик субъектларининг молиявий-хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган режали текширишлар бекор қилинди.

5. Кичик бизнес субъектларининг рўйхатдан ўтиш вақти 30 дақиқани ташкил этади. Якка тартибдаги тадбиркор сифатида рўйхатдан ўтиш учун фақат бир дона, юридик шахс сифатида кичик корхонани рўйхатга олишда эса - икки дона ҳужжат талаб этилади.

6. Деярли барча тармоқдаги кичик корхоналар кичик бизнесни ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратишнинг муҳим омили ҳисобланадиган ягона солиқ тўлови ставкаси, реализация қилинган товарлар ва хизматлар ҳажмининг 5% ни ташкил этади.

7. Янги ташкил этилган чет эл инвестицияси иштирокидаги ишлаб чиқариш корхоналарга беш йил давомида улар рўйхатдан ўтган кунидаги солиқ ва мажбурий тўловлар ставкасини қўллаш ҳуқуқи берилади. 2018-йилдан бошлаб 1 гектардан кўпроқ ер майдонига эга бўлган кичик корхоналар ягона ер солиғи тўлаши белгилаб қўйилди.

8. Кичик бизнесни молиявий қўллаб-қувватлаш қуйидаги йўллар орқали амалга оширилмоқда: банклар томонидан имтиёзли ставкалар бўйича кредитлар бериш; тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат жамғармасининг тадбиркорлик фаолиятига берилган кредит маблағларининг 50% миқдоридаги кафиллик ва тижорат банклари кредитлари бўйича ҳисобланган фоиз харажатларини қоплаш.

9. Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқларини ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга масъул институт томонидан бизнес манфаатлари ҳимояланган. Ўзбекистонда кичик бизнес субъектлари фаолиятини режадан ташқари текшириш бекор қилинди, шунингдек биринчи марта содир этилган молиявий-хўжалик ҳуқуқбузарлик учун тадбиркорлик субъектлари маъмурий жарималарнинг барча турларидан озод этилган.

10. Республиканинг барча ҳудудларида тадбиркорлик субъектларига давлат хизматларини кўрсатувчи «ягона дарча» тамойили остида фаолият кўрсатадиган марказларда тадбиркорликни қўллаб-қувватловчи марказлар ташкил қилинган. Тадбиркорлик фаолиятини энди бошловчи субъектлар учун ўзларининг бизнес режаларини тузиш, ҳуқуқий ва амалий кўмак бериш, шунингдек фаолиятлари учун зарур маълумотларни олишлари учун «бизнес-инкубаторлар ташкил этилган.

11. Республика бўйича тадбиркорларга бизнес юритиш бўйича ўқув курслари, хусусийлаштирилган объектлар базасида лойиҳалар амалга ошириш, 5 йил муддатга ноль ставкада ижара асосида ер майдонлари ажратиш орқали ёшларни доимий иш билан таъминлаш. Тадқиқотлар жараёнида юқорида келтирилган фикрларимизни мантиқий давоми сифатида қуйидаги жадвални кўриб чиқамиз (жадвал) [8].

Жадвал

**Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликнинг улуши
(умумий ҳажмга нисбатан %да)**

Йил	ЯИМ	Саноат	Қурилиш	Бандлик	Экспорт	Импорт
2000	31	12,9	38,4	49,7	10,2	22,8
2018	60,4	37,4	73,2	76,3	27,2	56,2
2021	54,9	27	72,4	74,4	22,3	48,7

Жадвал маълумотларини таҳлил қиладиган бўлсак 2000 йилда кичик бизнес ва тадбиркорлик субъектларининг улуши ЯИМ таркибида 31 фоизни ташкил этган бўлса, 2018 йилга келиб бу кўрсаткич 60,4 фоизни ташкил этмоқда. Ушбу кўрсаткич 2021 йилда эса пасайиб 54,9 фоизни ташкил этганига гувоҳ бўламиз. Бунга асосий сабаб сифатида 2021 йилнинг 1 январидан бошлаб солиқ солишнинг соддалаштирилган

тартибини қўллашда солиқ тўловчиларнинг йиллик ўртача ишчилар сони мезонига муқобил равишда кичик бизнес субъектларининг ўтган йилдаги товар айланмасининг миқдорини қўлланилиши ҳисобланади.

Қурилиш ва бандлик соҳасида ҳам кичик бизнес ва тадбиркорликни улуши сезиларли даражада ошган. Экспорт ҳажми 2000 йил 10,2 фоизни ташкил этган, 2021 йилда эса 22, фоизни ташкил этган. Импорт ҳажми 2000 йил 22,8 фоизни ташкил этган 2021 йилда эса 48,7 фоизни ташкил қилганини кўриш мумкин. Бу жадвалда экспорт ҳажми импорт ҳажмига нисбатан жуда пастлигини кўришимиз мумкин.

Бугунги кунда мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини қўллаб-қувватлаш бўйича эълон қилинган чора-тадбирларга қарамай, ҳозирги вақтда уларни реал равишда амалга ошириш анча орқада қолмоқда. Кўпгина қонунчилик масалалари ҳал қилинмаган, шу жумладан умумий солиққа тортиш тизими доирасида кичик ва ўрта корхоналар ва йирик бизнесга бўлган муносабатларнинг тенглиги таъминланмаган, натижада кичик корхоналар капитал, табиий ресурслар ва ердан фойдаланиш билан боғлиқ муаммоларга дуч келишмоқда. Бу каби муаммоларнинг мавжудлиги эса тадбиркорлик фаолиятини барқарор ривожланишига салбий таъсир кўрсатади.

Хулоса ва таклифлар

Сўнги йилларда мамлакатимизда барча соҳаларда бўлгани каби мулкчилик муносабатлари ва тадбиркорлик соҳасининг ривожига ҳам жуда катта эътибор қаратилмоқда. Хулоса ўрнида айтадиган бўлсак бугунги кунда жамиятимиз ҳаётининг ҳамма бўғинларини қамраб олган туб иқтисодий ислохотлар жараёнининг асосий негизини мулкчилик, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик ривожига белгилаб беради. Тадбиркорлик турли хил эҳтиёжлар мажмуасидир. Улар мамлакат иқтисодиётини рақобатбардошлигини оширади ҳамда ҳозирги шароитда аҳоли бандлигини таъминлашнинг қулай ечими ҳисобланади. Мулк капиталлашуви учун кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини ривожлантириш чет мамлакатлар тажрибасини чуқурроқ ўрганиб бу тажрибани ўзимизга мослаб янгича ёндашувлар асосида тадбиқ қилиш асосан уларнинг солиқ сиёсатини чуқур ўрганиш ҳамда тадбиркорларга берилган солиқ ставкаларини ҳудудларнинг солиқ потенциалидан келиб чиққан ҳолда табақалаштириш яширин иқтисодиётни кескин камайтиришга тўртки бўлади.

Тадбиркорлик субъектлари учун қулай инвестицион муҳитни яратиш, иқтисодиёт тармоқларига замонавий техника-технологияларни жалб қилиш орқали маҳаллий хом-ашёлардан сифатли маҳсулотларни ишлаб чиқариш орқали мамлакат экспорт салоҳиятини ошириш имконияти яратилади. Биз олиб борган таҳлилларимиз натижасида мамлакатимизда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини рағбатлантириш, улар фаолиятини самарали ва барқарор ривожланишини таъминлаш мақсадида қуйидаги таклифларни келтириб ўтмоқчимиз:

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини ташкил этишда ҳудудий ёндашувга алоҳида эътибор қаратишимиз лозим. Ҳудуднинг табиий-иқлим, географик хусусиятлари, йиллар мобайнида етакчи бўлган соҳалар, ушбу соҳалар бўйича орттирилган бой тажриба лардан ҳамда инсон ресурсларидан мақсадли фойдаланиш;

- оилавий тадбиркорликни ривожлантириш мақсадида тақдим этилаётган субсидиялар самарадорлигини ошириш мақсадида субсидиялардан фойдаланиш мониторинги дастурини ишлаб чиқиш;

- янги ташкил этилаётган бошланғич ва инновацион корхоналарни қўллаб-қувватлаш учун давлат томонидан қўллаб-қувватлаш самарадорлигини таҳлил қилиш ва баҳолаш тизимини ишлаб чиқиш;

- кичик бизнесни рағбатлантиришда бизнес-инкубаторлар, бизнесни қўллаб-қувватлаш марказлари, инновацион ва бошланғич бизнеснинг жадаллаштирилган дастурларини шакллантириш, ташкил этиш ва бошқариш фаолиятини йўлга қўйиш;

- замонавий бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиққан ҳолда қолақ ҳудудлар ва паст рентабелликка эга бўлган қишлоқ ва ўрмон хўжалиги каби юқори хатарларга эга соҳаларни ривожлантиришни доимий равишда давлат томонидан рағбатлантириш керак бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига Мурожаатномаси. Тошкент шаҳри, 2018 йил 28 декабрь.

2. <https://taxfoundation.org/corporate-taxratesaround-world-2018>.

3. Ўлмасов А, Шарифхўжаев М. Иқтисодиёт назарияси: Дарслик.-Т.: «Меҳнат», 1999 й.

4. Ўзбекистон Республикасининг «Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида»ги ЎРҚ-328-сон Қонуни. 2012 йил 2 май.

5. Ўрмонов. Н., ва бошқалар. Иқтисодий таълимотлар тарихи: Дарслик. – Т.: 2007 й.

6. Х.Т.Азизов, О.Оқюлов, Ф.Ҳ.Отахонов. Тадбиркорлик (бизнес) ҳуқуқи: Дарслик. – Т.: ТДЮУ нашриёти, 2016 й.

7. www.uza.uz – Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 2019 й 23 июль куни кичик бизнес ва тадбиркорликни янада ривожлантириш масалаларига бағишланган видеоселектор йиғилиши маълумотлари.

8. www.stat.uz – Ўзбекистон Республикаси Давлат Статистика қўмитаси расмий сайти маълумотлари.